

УДК 336.581

**Бражко О.В.,
д.н. з держ.упр., професор,
завідувач кафедри маркетингу,
Запорізький інститут економіки
та інформаційних технологій**

ІННОВАЦІЇ, ВЕНЧУРНЕ ІНВЕСТУВАННЯ І МАРКЕТИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально-економічного розвитку України має складний і суперечливий характер. Незважаючи на позитивну динаміку основних макроекономічних показників останніх років, подальший її розвиток проходить у гострій взаємодії консервативних і інноваційних тенденцій, а між тим роль і положення держави в системі міжнародних відносин, ступінь її економічної безпеки значною мірою визначаються саме ефективністю інноваційної політики.

Матеріальною основою інноваційних процесів є інвестиції. Активізація інвестиційної діяльності, зростання обсягів інвестицій з усіх можливих джерел та їх ефективне використання в інноваційній діяльності є передумовою економічного зростання економіки України [1]. Але розуміння цих очевидних істин, на жаль, не могло зрушити інноваційний процес у позитивний бік, оскільки однією з головних проблем упровадження нових технологічних рішень в економіку є ефективне фінансування інноваційної діяльності. З одного боку, держава сьогодні не використовує повною мірою наявні інвестиційні можливості, з іншого – реально здійснювати інноваційний процес більшою мірою спроможний недержавний капітал.

Саме тому венчурне інвестування є одним із необхідних механізмів підтримки інноваційного розвитку національної економіки. Венчурний бізнес є порівняно новим терміном для української економічної практики, хоча проблема розвитку механізмів венчурного інвестування розглядалася українськими вченими ще у середині 1990-х років. Характерна спрямованість венчурного капіталу на розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності на всіх рівнях господарських систем, його динамізм і висока прибутковість перетворюють венчурне інвестування в найважливіший фактор підвищення ефективності економічної трансформації, що здійснюється в багатьох країнах під час переходу національних економік на інноваційний шлях розвитку. Тому проблема венчурного фінансування в Україні залишається актуальною і значущою як у теорії, так і для сучасної економічної практики.

В умовах сьогодення в країні важливим завданням є пошук нетрадиційних шляхів інвестування нових розробок. Одним із можливих напрямів вирішення цієї проблеми може бути розвиток венчурної індустрії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії і практики венчурного інвестування як нетрадиційного джерела здійснення інноваційної діяльності знайшли відображення в працях багатьох зарубіжних економістів, наприклад, Т. Хеллманна, М. Пюрі, П. Робертсона, Р. Ланглуї, російських – Я. Сергієнко, І. Столярова, Б. Гамаюнова, Д. Пітерса, Н. Фолом'єва, І. Дворжака та ін.

Теоретичні і практичні аспекти інвестиційної складової інноваційного розвитку розглядаються в наукових розробках українських вчених: В. Васенко, О. Гальчинського, О. Гудзинського, І. Бланка, С. Володіна, О. Дем'яненка, О. Крисального, М. Кропивки, П. Макаренка, М. Маліка, О. Прокопенко, П. Саблука, О. Савченка, В. Трегобчука, О. Тивончука, О. Ульянченка, Л. Федулової, С. Хамініч, О. Школьного, В. Яценка.

Серед вітчизняних вчених дослідженню механізмів венчурного інвестування переважно на зарубіжному досвіді, можливості їх адаптації в українських умовах присвячені праці П. Ковалишина, О. Петрука, В. Григи і О. Красовської, Т. Калінеску та ін. Взагалі аналіз наявної літератури свідчить про те, що багато питань цієї проблеми досліджено глибоко і докладно.

Разом із тим необхідно зазначити, що за всією значущістю напрацьовані доробки не вирішують всіх аспектів цієї проблеми через їхню розмаїтість і складність. За умови значної уваги до проблеми становлення венчурного капіталу питання сутності венчурного інвестування з погляду його національних особливостей, ролі держави в його активізації, формування інноваційного державно-приватного партнерства як форми господарської діяльності, максимально пристосованої до реалізації інноваційного процесу, вимагають подальшого рішення.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування науково-методологічних засад використання венчурного інвестування і маркетингових технологій для забезпечення ефективного інноваційного розвитку підприємств в умовах нової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробляючи інновації, матеріальною основою яких є інвестиції, ніхто не знає напевно, чи успішно завершаться їх дослідження. Тому і фінансування

в ці сфери є надзвичайно непевною справою, специфіка якого полягає в тому, що воно пов'язано із підвищеною загрозою втрати капіталу: інновації мають ризиковий характер. Ймовірність успіху втілення нової ідеї в новому продукті досягає близько 8%; із кожних 12 оригінальних ідей тільки одна доходить до останньої стадії масового виробництва. Сукупний рух інновацій і інвестицій різних форм і рівнів, їх взаємодія є інноваційно-інвестиційним процесом [2]. Суть інноваційно-інвестиційного процесу розглядається як цілісна організаційно-економічна система, що є сукупністю паралельно-послідовних етапів створення нововведення, акумуляції інвестиційних ресурсів, їх реалізації, освоєння і поширення цього нововведення, характеризується розгалуженими зворотними зв'язками і кооперацією між ними.

Венчурні підприємці виступають в ролі посередників між інвесторами і реципієнтами ризикового капіталу. Неодмінною умовою вкладень є наявність інноваційної ідеї і ефективного менеджменту. Діяльність венчурного підприємця відбувається по замкнутій схемі: збір засобів інвесторів – пошук відповідних компаній і інвестиції в них – формування доданої вартості в компанії – вихід з компанії і повернення грошей інвесторам [3].

У сучасних умовах у зв'язку із зростаючою невпорядкованістю і випадковістю створення інновацій з'являється можливість поліваріантності новаторських рішень, що, у свою чергу, призводить до зміни концепції планування і контролю чітко певної послідовності етапів генерації нововведень, до зникнення деяких етапів лінійної моделі. Відповідно до цього, можна обґрунтувати необхідність переходу до системно інтегрованих мережових моделей організації інноваційно-інвестиційного процесу, авторське бачення якого відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Інноваційно-інвестиційний процес

Створення інновації	Учасники інноваційного процесу	
	Споживач	Постачальник
Ідея	Аналіз потреб	Аналіз накопиченої інформації
Концепція		Наукові дослідження
Розробка	Маркетингові дослідження	Планування
Виробництво		Моделювання
Реалізація	Інвестиції	Управління інноваційно-інвестиційним процесом

Стосовно вітчизняної практики, як головні причини, що підтверджують доцільність прискорення інтеграції науково-технічної, інноваційної і інвестиційної діяльності, можна визначити: об'єктивну необхідність підвищення національної конкурентоспроможності в глобальній економіці; прагнення до подолання надмірних витрат фінансових коштів між величезною кількістю інноваційно-інвестиційних проектів; низьку ефективність здійснюваних сьогодні інвестиційних проектів, які носять неінноваційний характер; «розрив функцій» між генерацією нововведення і його комерціалізацією; надзвичайну слабкість інституціональної інфраструктури інноваційно-інвестиційного процесу (відсутність «інституціональних сигналів» для інвестицій в інновації).

Таким чином, в господарській системі відсутній синергетичний механізм, заснований на залученні інвестиційних ресурсів і ефективних мотиваційних стимулів для просування нововведень на ринок, який створював би передумови для стійкого економічного розвитку.

Інноваційний процес як взаємозв'язок етапів перетворення наукового знання або ідеї в конкретний новий продукт, технологію або послугу і їх практичне використання з метою одержання корисного ефекту є неможливим без фінансування та інвестування.

Венчурний капітал не просто тісно пов'язаний з інноваціями. Він є критичним чинником в інноваційному процесі. Технологічні революції, що призвели до трансформації цілих галузей економіки, очолювалися фірмами з підтримкою венчурним капіталом. Так, наприклад, були профінансовані венчурним капіталом фірми, що йшли попереду кожного нового покоління комп'ютерних технологій (персональні комп'ютери, програмне забезпечення і ін.) [4].

Венчурні інвестиції посилюють економічне зростання, прискорюють його. У цьому контексті схема венчурного акселератора представлена таким чином: висока норма прибутку венчурних інвесторів – інвестування до венчурних фондів – зростання індексу високотехнологічних компаній – підвищення ліквідності профінансованих компаній – ринок IPO (Initial Public Offering) – висока норма прибутку венчурних інвесторів.

Діяльність фондів венчурного інвестування є порівняно новою для українського інвестиційного бізнесу і стала можливою після прийняття Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» [5]. Саме ж венчурне інвестування є різновидом прямих інвестицій, а венчурні фонди, що є джерелом для венчурного капіталу, у класичному розумінні фінансуються з пенсійних і страхових фондів. По суті – це залучення капіталу на кілька років (зазвичай

4-6 років) в компанії, що мають шанси швидкого росту. Конкретніше – у малі та середні підприємства. З цього випливає і головне призначення венчурного інвестування – надання обігових коштів для невеликих рентабельних фірм. Дослідження показують, що компанії з венчурною підтримкою більш підготовлені до засвоєння інновацій, швидше розвиваються і створюють більше робочих місць, ніж великі компанії.

На практиці ж найбільше зустрічається комбінована форма венчурного інвестування, при якій частина коштів вноситься в акціонерний капітал, а інша - надається у формі інвестиційного кредиту.

Оскільки домінуюча частина венчурного капіталу в Україні іноземного походження, центри прийняття бізнес-рішень і накопичення прибутку знаходяться за межами нашої країни. На сьогоднішній поточна діяльність носить певний відтінок протекціонізму іноземному капіталу (рис. 1).

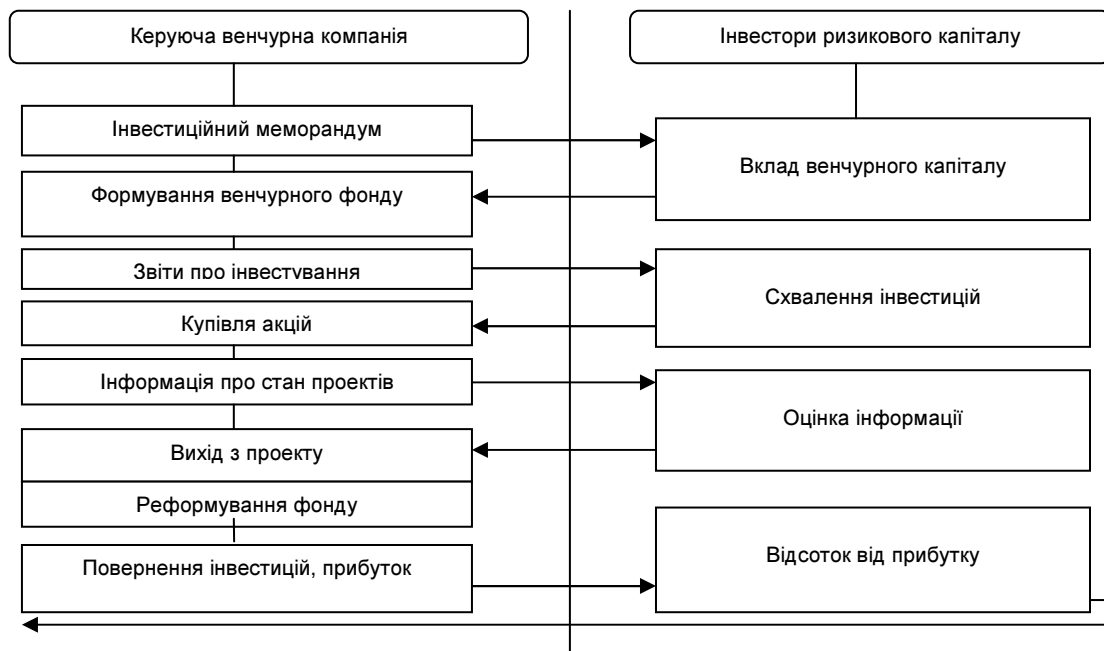

Рис. 1. Венчурне інвестування

Держава, використовуючи різні заходи, повинна сприяти подоланню «вузьких місць» ринку венчурних інвестицій. Для активізації венчурного інвестування в Україні доцільно використовувати досвід програм SBIR і Yozma [6]. Це означає, що на початковій стадії держава повинна надавати малим технологічним фірмам позики на пільгових умовах, на стадії зростання - інвестувати венчурні фонди. Варіанти можуть бути різноманітними: від створення фондів з 100-відсотковою державною участю до організації гібридних фондів.

Шкода, але на сьогодні в Україні немає системи, яка б сприяла комерціалізації результатів досліджень, «виведенню» їх на ринок. Автором пропонується створення венчурних мереж в якості одного із блоків інноваційно-інвестиційної мережі на основі партнерства малих, великих підприємств, фінансових інститутів і держави. Подібні структури мають велику стійкість і мінімізують ризики, пов'язані з непередбачуваністю результатів НДДКР.

Обмежувачем розвитку української науки, як і економіки в цілому, виступає нерозвиненість інституту «партнерства» держави і бізнесу. В Україні недостатньо впроваджена технологія партнерства, а вона важлива в системі венчурного фінансування.

Ідея венчурного фінансування важлива саме тому, що цей інститут стимулює розвиток інституту «державно-приватного партнерства» в інноваційній сфері [7].

По-перше, стимулювати розвиток інституту «державно-приватного партнерства» в інноваційній сфері можна тільки технічними рішеннями, нормативно-правовими актами для участі у венчурному фінансуванні різних суб'єктів. По-друге, важливість і ефективність цієї ідеї необхідно пояснювати і стимулювати. По-третє, для реалізації такого системного проекту потрібна інфраструктура, нова система підготовки кадрів. У глобальній економіці «старої науки» так само, як і «старої» промисловості, в стратегічному плані вже не буде, вона згодом зміниться, потрібно сприяти тому, щоб система мінялася інституціонально, сьогоднішня інфраструктура адаптована до «старих» реалій, а це означає, що потрібно створювати нову.

Слід особливо підкреслити необхідність створення системотворчих елементів національної венчурної індустрії – національної системи венчурного інвестування, у рамках якої комерційні інтереси підприємств були б пов'язані з рішенням загальнонаціональної задачі перетворення України в технологічно динамічну країну, здатну розробляти, виробляти і застосовувати високі технології для

великомасштабного виробництва конкурентоздатних товарів і послуг. Мета створення національної системи венчурного інвестування – створення умов для інноваційно-інвестиційного процесу [8].

У пропонуваній моделі структурні блоки – держава, реципієнти, інвестори, інфраструктура розглядаються як чотири взаємодіючі множини цілісної, відносно стійкої, самоорганізуючої системи, здатної відтворювати чинники саморозвитку (табл. 2).

Таблиця 2

Національна система венчурного інвестування

Підсистеми	Елементи підсистем
Держава	Стратегія і програма розвитку венчурного інвестування; нормативно-правова база функціонування венчурного капіталу; координація дій суб'єктів венчурного інвестування; фінансова підтримка; створення регіональних венчурних фондів; фінансові стимули для венчурного інвестування.
Реципієнти венчурного капіталу	Науково-академічні інститути; малі інноваційні підприємства; науково-технічні організації; корпорації, об'єднання.
Інвестори	Венчурні фонди; кредитні організації; фінансово-промислові групи; інноваційні фонди; приватні інвестори.
Венчурна інфраструктура	Інноваційно-технологічні центри; технополіси; технопарки; консалтингові агентства; біржа високих технологій.

Для створення національної системи венчурного інвестування в Україні потрібний комплекс заходів в області права, податкової, фінансово-кредитної політики, бухгалтерського обліку, спрямованих на формування сприятливого середовища, потрібно новий інституціональний механізм проектування і підтримки інновацій. Основними складовими такого механізму можуть стати:

- спрощення умов створення і функціонування венчурних фондів;
- створення системи регіональних венчурних фондів;
- здійснення фінансової підтримки у формі цільових грантів;
- фінансування державою експертизи інноваційних проектів для малих підприємств науково-технологічної сфери;
- значне зниження податку на приріст капіталу;
- створення фінансових стимулів для інвесторів, що вкладають кошти в неотирувані на фондовій біржі фірми, у формі податкових пільг і державних гарантій під кредити і інвестиції для малих підприємств, заснованих на прогресивних технологіях;
- надання підприємствам, що виходять на ринок з новими видами продукції, які віднесені державою до пріоритетних, податкових канікул;
- надання гарантій під кредити і інвестиції для малих технологічних фірм;
- введення пільгового режиму оподаткування для ліцензій (прав), захищених патентами і витікаючих з ліцензійної угоди, включаючи роялті, на впровадження нових або вдосконалення існуючих технологій, а також на підвищення якості продукції, що випускається, за умови їх використання малими підприємствами;
- створення консалтингової мережі і регіональних коучинг-центрів.

Реалізацію названих заходів слід здійснити в два етапи: на першому мають бути створені правові і економічні умови для розвитку національної системи венчурного інвестування, венчурна інфраструктура; на іншому – доцільне деяке зниження ролі держави, що означає вихід з раніше створених ним фондів, «включення» режиму саморозвитку, посилення ролі венчурних соціогенів – структур, що забезпечують самовідтворення венчурних механізмів.

Якщо державна інвестиційна діяльність набуває форми «фонду фондів» – у неї є непогані шанси на успіх. Зокрема, в США багато років діє програма Small Business Investment Companies, яка допомогла піднятися багатьом венчурним фондам, а ізраїльський державний «фонд фондів» Yozma сприяв тому, що Ізраїль в 1990-х рр. всього за декілька років збільшив об'єм свого технологічного сектора у багато разів [9]. Державі цю програму необхідно формувати за схемою приватно-державного партнерства і обмежити свою роль інвесторською, але не менеджерською. При цьому, на нашу думку, програма не повинна замінити собою природний приплив приватних інвестицій в українські технологічні компанії, а повинна стати його каталізатором.

Венчурні фонди доцільно створювати в українській юрисдикції у формі «закритого пайового інвестиційного фонду» (слід відмітити, що, як і «обмежені партнерства» в англосакському праві, закритий пайовий фонд прозорий для податків).

Висновки з проведеного дослідження. Резюмуючи викладене, можна дійти висновку, що, незважаючи на тенденцію збільшення обсягів ризикового фінансування, значний науково-технічний і інтелектуальний потенціал, наявні можливості національного капіталу, існують фактори, що стримують розвиток інституту венчурного фінансування в Україні. А саме: фактична відсутність нормативних правових актів, що забезпечують функціонування системи венчурного фінансування; слабкий розвиток

інфраструктури, що забезпечує симбіоз науки, венчурного капіталу, малого і середнього інноваційного бізнесу; нерозвиненість фондового ринку, його відрив від виробництва, що створює проблему для обігу венчурного капіталу, адже дохід венчурного інвестора створюється у процесі продажу пакета акцій інноваційного підприємства, що зростає в ціні; відсутність пільг з податку на прибуток із венчурного капіталу тощо. Для отримання фінансування необхідно запропонувати венчурну компанію, що управляє, з хорошою репутацією, відомим брендом, сильною маркетинговою політикою і системним менеджментом, з великим досвідом інноваційної, корпоративної і організаційно-фінансової роботи.

Таким чином, для вітчизняної економіки інновації та інноваційний розвиток є рушійною силою, яка спроможна забезпечити економічну незалежність країни, подолати розрив з розвиненими державами. Інноваційний розвиток забезпечуватиме впровадження нових технологій, передової техніки на діючих виробничих потужностях реального сектора економіки за рахунок техніко-технологічного переоснащення, особливо у паливно-енергетичному комплексі, металургії та обробленні металу, машинобудуванні. Необхідно збільшити витрати венчурних інвесторів на технологічні нововведення на промислових підприємствах, що сприятиме вдосконаленню технологічного процесу, економії ресурсів, відповідності екологічним вимогам, а значить конкурентоспроможності за рахунок поліпшення якості продукції, зниження її собівартості, розширення номенклатури та асортименту продукції, що випускається.

Бібліографічний список

1. Сергиенко Я. Венчурные инвестиции и инновационная активность / Я. Сергиенко, А. Френкель // Вопросы экономики. – 2006. – № 5. – С. 115-121.
2. Столяров И. И. Формирование национальной инновационной системы / И. И. Столяров. – М. : ТЕИС, 2007. – 131 с.
3. Гамаюнов Б. Венчурный бизнес: история, принципы, статистика / Б. Гамаюнов // Инновации. – 2001. – № 8. – С. 45-48.
4. Питерс Д. В. Поиск и отбор компаний // Введение в венчурный бизнес / Д. В. Питерс. – СПб. : Феникс, 2003. – 355 с.
5. Каржаув А. Т. Национальная система венчурного инвестирования / А. Т. Каржаув, А. Н. Фоломьев. – М. : Экономика, 2005. – 239 с.
6. Дворжак И. Венчурный капитал в странах Центральной и Восточной Европы / И. Дворжак, Я. Кочишова, П. Прохазка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://koi.cfin.ru/investor>
7. Ковалишин П. В. Формування та розвиток ринку венчурного інвестування України : [монографія] / П. В. Ковалишин. – Миколаїв : МДАУ, 2009. – 302 с.
8. Петрук О. М. Теорія та практика венчурного фінансування : [монографія] / О. М. Петрук, С. З. Мошенський. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 248 с.
9. Грига В. Ю. Сучасний стан венчурного фінансування в Україні: статистичний розріз та експертна характеристика / В. Ю. Грига, О. В. Красовська // Наука та наукознавство. – 2009. – № 3. – С. 18-30.

Анотація

Розглядаються проблеми інноваційно-інвестиційної сфери, що склалася в Україні на сучасному етапі розвитку. Обґрунтовується необхідність створення венчурних фондів, управляючих венчурних компаній, їх участь в розвитку економіки знань за допомогою маркетингових технологій. Визначена роль держави в практиці венчурного фінансування та інвестування.

Ключові слова: *інноваційно-інвестиційний процес, інновації, венчурний капітал, венчурне фінансування, венчурні компанії, венчурне інвестування.*

Аннотация

Рассматриваются проблемы инновационно-инвестиционной сферы, сложившейся в Украине на современном этапе развития. Обосновывается необходимость создания венчурных фондов, управляющих венчурных компаний и их участие в развитии экономики знаний с помощью маркетинговых технологий. Обозначена роль государства в практике венчурного финансирования и инвестирования.

Ключевые слова: *инновационно-инвестиционный процесс, инновации, венчурный капитал, венчурное финансирование, венчурные компании, венчурное инвестирование.*

Annotation

The problems of innovative-investment sphere which was folded in Ukraine on the modern stage of development are examined. The necessity of creation of venture funds, venture companies which manage, and their participation, is grounded for development of economy of knowledge by means of marketing technologies. A certain role of the state is in practice of the venture financing and investing.

Key words: *innovative-investment process, innovations, venture capital, venture financing, venture companies, venture investing.*